

λίω. Ἡ ὄψις του διαγράφεται ἐν τῷ πλαισίφ τῆς θυρίδος, πλατεῖα, μόλις κατὰ τὸ ἥμισυ ὀρατή. Ὁγκώδης, ὑπερφυσικοῦ μεγέθους, εἶνε ἡ κεφαλὴ του, παχέα καὶ ἐξωδηκότα τὰ χεῖλη του, βλοσυροὶ καὶ ζωφδέστατοι οἱ ὀφθαλμοὶ του. Οὐδέποτε ἠἀποκτηνῶσις ἐζωγραφῆθη ζωρότερον ἐπὶ μορφῆς ἀνθρώπου. Ἡράκλειον δ' ἔχει τὸ ἀνάστημα καὶ δύναμιν τεραστίαν. Ὅταν καταληφθῆ ὑπὸ τῆς παραφορᾶς, δεκαπέντε μετὰ δυσκολίας κατορθοῦσι νὰ τὸν συγκρατήσωσι. Διὰ τοῦτο εἶνε ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δέσμιος. Ριγοῖ ὅμως ἐν τούτοις ὁ ταλαίπωρος γίγας ἐπὶ τῇ προσεγγίσει μας καὶ τρέμει καθ' ὅλον αὐτοῦ τὸ σῶμα καὶ τραυλίζει ἀναρθρα ρήματα.

— Πότε θὰ ἔβγῶ; μᾶς ἐρωτᾷ καὶ αὐτός, ἔχων ἀνὰ στόμα τὴν κοινὴν πάντων τῶν παραφρώνων φράσιν.

— Δὲν μοῦ ἔδωσαν χάρι; ἐπαναλαμβάνει μετ' ὀλίγον, νομίζων ὅτι κατὰ τὴν ἐνηλικιώσιν τοῦ διαδόχου, ἧς ἡ εἰδησις ἔφθασεν ἀδελφον πῶς εἰς τὰ ὄτα καὶ τὸν νοῦν του, ἐδίδοντο χάριτες καὶ εἰς παράφρονας!

— Θὰ σοῦ δώσουν, θὰ σοῦ δώσουν.

— Πότε; πότε θὰ ἔβγῶ; τὸν Μάρτη;

— Τὸ Μάρτη.

— Καλά! Ἄ! ὄχι. Πολύ εἶνε! πολὺ δὲν εἶνε; ἔξῃ μῆνες! Καὶ σχεδὸν ὀλολύζει ὁ κολοσσός.

— Δὲν εἶνε πολὺ.

— Ἄ καλά! Δὲν εἶνε πολὺ. Ἐξῃ μῆνες!

Καὶ ἄρχεται ἀριθμῶν διὰ τῶν δακτύλων του, ἐξακολουθῶν νὰ τρέμει καθ' ὅλα του τὰ μέλη καὶ νὰ ψελλίζει.

* *

Ὁ πληθυσμὸς τοῦ φρενοκομείου δὲν εἶνε πολὺς. Ἄν δὲν ἀπατῶμαι ὀλιγώτεροι καὶ τῶν ἐκατὸν πρέπει νὰ εἶνε οἱ ἐν αὐτῷ διαιωόμενοι, ἀνδρες καὶ γυναῖκες. Ἄλλ' ἂν ἐπρόκειτο νὰ περιλάβῃ πάντας ὅσοι ἔπρεπε νὰ ἔχουν θέσιν ἐναὐτῷ, ὁποῖον τεραστίων διαστάσεων θὰ ἐχρειάζετο νὰ γείνη τὸ κτίριον! Πόσοι νομιζόμενοι φρόνιμοι δὲν θὰ εὐρίσκοντο ἔχοντες πολὺ χειροτέρας καὶ ἐπιφωτέρας τοquades, ἀφ' ὅ,τι οἱ ἐδῶ κεκλεισμένοι! Μὴ δὲν εἶνε ἄρα γε εἶδος παραφροσύνης ὑπὸ ἄλλην μορφήν καὶ ἡ ἐπίμονος κενὴ φιλοδοξία καὶ ἡ ματαιότης καὶ τοῦ πολλοῦ πλοῦτου ἡ ἀκόρεστος δίψα καὶ τῶν ἀνεφίκτων πόθων ἡ διώξις καὶ ἡ εἰς ἀνεγνωρισμένας μωρὰς προλήψεις ὑποταγή; Πόσοι πολιτικοὶ φαντασιοκόποι ἀνεκτελέστων οὐτοπιῶν τὴν πραγμάτωσιν ἐπιζητοῦντες καὶ ἀναστατοῦντες τὸ πᾶν χάριν αὐτῶν, δὲν θὰ ἦτο ὀρθότατον νὰ κατελέγοντο μεταξὺ τῶν τροφίμων τούτου τοῦ ιδρύματος! Πόσοι λυσσαλέοι ἀρχολίπαροι, τιμῶν καὶ εὐφημιῶν πειναλέοι, δυνάμενοι τὸν κόσμον ὅλον νὰ κατασρέψωσι πρὸς ἱκανοποίησιν στιγμιαίου πάθους

των! Πόσοι μετριοτήτων μὲ ἀξιώσεις μεγαλοφυίας ἑκατοντάδες, ἀνάλογοι πρὸς τὸν μαθηματικὸν Κοσκινᾶν! Πόσοι ψυχαὶ ζωφδέστεραι τῆς μορφῆς τοῦ ριγοῦντος κολοσσοῦ! Πόσοι ἐρωτευμένοι, ὡς ὁ ἀτυχὴς χωροφύλαξ, ἄνευ ἐλπίδος καὶ ἄνευ μέλλοντος, τρελλοὶ ἀδέσμευτοι, παράφρονες λανθάνοντες, δαιμονισμένοι κυκλοφοροῦντες ἀνεμποδίστως!

ΜΙΧΑΗΛ ΜΗΤΣΑΚΗΣ

ΣΑΙΞΠΗΡ

Βίος καὶ ἔργα αὐτοῦ.

(Συνέχεια· ἴδε προηγούμενον φύλλον.)

Ἐλάχιστα δυστυχῶς περὶ τοῦ θεατρικοῦ σταδίου τοῦ ποιητοῦ γινώσκωμεν. Εἰκάζεται ὅτι μετέβη εἰς Λονδίον τῷ 1586, καὶ ὅτι κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο, ἢ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἐπιόντος εἰσῆλθεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ θεάτρου ὡς ἀπλοῦς κῆρυξ (call-boy)¹, ὡς προερρήθη, ἀρχάμενος τοῦ ἔργου. Οὐδὲν ἀπολύτως περὶ αὐτοῦ γινώσκωμεν ἐπὶ τέσσαρα ἢ πέντε ἔτη, μόνον δὲ τῷ 1589 βλέπομεν τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐν τινι ἐγγράφῳ ὅπερ ὁ ὑπὸ τὸν ὑποκριτὴν Burbage θίασος ἀπέστειλε πρὸς τὴν βασίλισσαν, διαβεβαιῶν τὴν Ἄνασσαν ὅτι ἠθέλην ὑπαχθῆ εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν συμβούλων τοῦ στέμματος, καὶ ὑπισχνούμενος ν' ἀπόσχη ἀπὸ πάσης κατὰ τῆς θρησκείας καὶ τῆς κυβερνήσεως προσβολῆς. Ἐν τῷ διασωθέντι τούτῳ ἐγγράφῳ, βλέπομεν τὰ ὀνόματα δέκα τεσσάρων ὑποκριτῶν, ἐν οἷς καὶ τὸ τοῦ Σαίξπηρ δωδέκατον. Ἐκ τούτου δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν ὅτι κατετάχθη εἰς τὸν θίασον τοῦ Burbage ἄμα ἀρπικόμενος εἰς τὴν πρωτεύουσαν. Ὁ Aubry ἀναφέρει ὅτι ἦτο ἀνὴρ εὐειδέστατος, καὶ ὅτι ὑπεκρίνετο κάλλιστα, ὁ δὲ Rowe, ὅτι ὑπεκρίνετο τὸ Φάσμα ἐν τῷ Ἄμλετ καὶ τὸν γέροντα Ἀδάμ, ἐν τῇ κωμῳδίᾳ «Ὁπως Ἀγαπᾷς». Ὁ Dryden προσθέτει ὅτι ὑπεκρίνετο μετὰ πολλῆς ζωηρότητος καὶ τέχνης τὸ πρόσωπον τοῦ Μερκουτίου ἐν τῷ Ρωμαῖο καὶ Ἰουλιέττα, καὶ ὅτι συνείθιζε νὰ λέγη παιζῶν «Ἡναγκάσθη νὰ τὸν φονεύσω» ἐν τῇ τρίτῃ πράξει, διότι ἄλλως θὰ ἐφονεύθη ὑπ' αὐτοῦ».

Οὐδεμία ἀμφιβολία, παρατηρεῖ ὁ Hudson, ὅτι προήχθη ταχέως, καὶ ὅτι μεγαλοφυία ταύτη ἀντελήφθη καὶ κατενόησε κάλλιστα τὴν ὑποκριτικὴν τέχνην, ὡς μαρτυροῦσιν αἱ παρά τοῦ Ἄμλετ πρὸς τοὺς ἀδεξιούς ὑποκριτὰς διδόμεναι συμβουλαί.

1) Τὸ κυρίως ἔργον τοῦ call-boy συνίστατο εἰς τὸ νὰ καλῆ τοὺς ὑποκριτὰς νὰ ἐμφανίζωνται ἐπὶ τῆς σκηνῆς.

Τοῦ συγγραφικοῦ αὐτοῦ σταδίου ἤρξατο ὁ ποιητής, κατ' ἀρχὰς μὲν ἀναθεωρῶν καὶ διασκευάζων χάριν τῆς σκηνῆς ἔργα παλαιότερα, εἶτα δὲ γράφων νέα ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Marlowe καὶ Green.

Κατὰ τὸν Dowden, τὰ ὑπ' αὐτοῦ διασκευασθέντα εἰσὶν «Ὁ Τίτος Ἀνδρόνικος» καὶ τὸ πρῶτον μέρος Ἐρρίκου τοῦ βου. κατὰ δὲ τὸν Hudson τὰ μετὰ τοῦ Green καὶ Marlowe γραφέντα ἢ ἀναθεωρηθέντα εἰσὶν «ἡ Ἀληθὴς Τραγωδία τοῦ Ριχάρδου δουκὸς τῆς Ἀΐθρας» καὶ τὸ «Πρῶτον μέρος τῆς Ἐριδος μεταξὺ τῶν δύο ὀνομαστῶν οἰκῶν τῆς Ἰόρκης καὶ Λανκαστερ».

Τὸ ὑπὸ τοῦ Σαίξπηρ διασκευασθὲν δράμα Ἐρρίκος ὁ βας ἐδιδάχθη πρῶτον τῷ 1592. Τοιαύτη δέ, λέγει ὁ Nash, ὅστις ἔγραφε τὸν Ἰούλιον τοῦ ἔτους τούτου, ὑπῆρξεν ἡ ἐπιτυχία αὐτοῦ, ὥστε πλείονες τῶν δεκακισχιλίων θεατῶν παρέστησαν εἰς τὴν διδασκαλίαν τοῦ ἔργου. Τῷ 1593 ἐδημοσίευσεν τὸ ποίημα Ἀφροδίτην καὶ Ἀδωνιν καὶ τὸ ἐπιὸν ἔτος τὴν Λουκρητίαν. Τὰ ποιήματα δὲ ταῦτα γενικῆς τυχόντα ἐπιδοκιμασίας, ἐξησφάλισαν αὐτῷ θέσιν ὑπέροχον μεταξὺ τῶν συγχρόνων ποιητῶν. Λέγεται δὲ ὅτι ὁ φιλόμουσος λόρδος Southampton, εἰς ὃν ὁ Σαίξπηρ ἀφιέρωσεν αὐτὰ, ἐκτιμήσας τὴν ἀξίαν τοῦ φίλου ποιητοῦ, ἐδώρησεν αὐτῷ χιλίας λίρας ἕνα δυνηθῆναι ἀγοράσῃ κτήμα οὐτινος ἐπεθύμει τὴν ἀπόκτησιν.

Κατὰ τὸ ἔτος 1594 βλέπομεν αὐτὸν μετὰ τοῦ Burbage ὡς μέλος τῆς θεατρικῆς Ἐταιρείας τοῦ λόρδου Chamberlain. Εἶχεν ἤδη ἀρχίσει τὴν συγγραφὴν τῶν ἱστορικῶν τραγωδιῶν καὶ τῶν πρῶτων κωμωδιῶν του, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ ἔτους τούτου φαίνεται ἀκαταπόνητος εἰς τὸ ἔργον, ἐν ᾧ δὴ δράματα καὶ κωμωδίας γράφων κατ' ἔτος. Λέγεται δὲ ὅτι ὑπὸ τοῦ θιάσου τούτου ἐδιδάχθη τὸ πρῶτον ὁ Ρωμαῖος καὶ Ἰουλιέττα τῷ 1596, ἐν τῷ θεάτρῳ τοῦ Παρραπετάσματος, καὶ ὅτι τὸ ἔργον τοῦτο κατέδειξε τὴν μεγαλοφυίαν τοῦ Σαίξπηρ, ὅστις ἤρατο ἀληθῆ θρίαμβον τὴν ἡμέραν ἐκείνην.

Ἄγνωεῖται δυστυχῶς ἡ ἀκριβὴς χρονολογία τῶν ἔργων του, ὁ δὲ θησαυρὸς ἐκληροδοτήθη ἡμῖν σωρηδὸν οὕτως εἰπεῖν καὶ ἀτακτοποιήτος. Ὁ καθηγητὴς Dowden χρονολογεῖ καὶ διακρίει αὐτὰ ὡς ἐξῆς :

Α') Τὰ ὑπὸ τοῦ Σαίξπηρ διασκευασθέντα : Τίτος Ἀνδρόνικος (1588-90). Ἐρρίκος ὁ βας (1590-91).

Β') Τὰ ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Marlowe. 2ον καὶ 3ον μέρος Ἐρρίκου τοῦ βου. — Ριχάρδος ὁ 3ος (1593).

Γ') Ἔργα τοῦ ποιητοῦ. Ἐρωτος μάταιοι κόποι. (1590).— Ἡ κωμωδία τῶν παρεξηγή-

σῶν. (1591).—Οἱ δύο Εὐγενεῖς τῆς Βερώνης. (1592-93).—Ὀνειρον θερινῆς νυκτός. (1593-94).—Αἱ πρῶται τραγωδίαι.—Ρωμαῖος καὶ Ἰουλιέττα (1596-97 ἢ κατ' ἄλλους τῷ 1591).—Ριχάρδος ὁ 2ος. (1594).—Ὁ βασιλεὺς Ἰωάννης. (1595).—Ὁ Ἐμπορος τῆς Βενετίας. (1596).—Ἄον καὶ Βον μέρος Ἐρρίκου 4ου. (1597-98).—Ἐρρίκος ὁ 5ος. (1599).—Ἡ δαμασθεῖσα Μέγαιρα. (1597).—Αἱ Εὐθυμοὶ γυναῖκες τοῦ Οὐίντσορ. (1598).—Ὡδινεν ὄρος καὶ ἔτεκε μὺν (1558).—Ὅπως ἀγαπᾷς. (1599).—Ἡ δωδεκάτη νύξ. (1600-1601).—Ὅλα καλὰ ὅταν τελειῶνουν καλὰ. (1601-1602).—Ὄφθαλμὸς ἀντὶ ὀφθαλμοῦ. (1603).—Τρωῖλος καὶ Χρυσῆς (1603).—Ἰούλιος Καῖσαρ. (1601).—Ἄμλετ 4). (1602).—Ὅθ' ἔλλοι. (1604).—Ὁ Βασιλεὺς Ἀἴθρ. (1605).—Ἀντώνιος καὶ Κλεοπάτρα. (1607).—Κοριολανός. (1608).—Τίμων ὁ Ἀθηναῖος. (1607-1608).—Ὁ Περικλῆς. (1608).—Ὁ Κυμβελῖνος. (1609).—Ἡ Τρικυμία. (1610).—Χειμερινὸν διήγημα. (1610-1611).—Δύο εὐγενεῖς συγγενεῖς. (1612).—Ἐρρίκος 8ος. (1612-1613).—Ἀφροδίτη καὶ Ἀδωνις. (1592).—Λουκρητία. (1593-94).—Ἄσματα. (Κατὰ τὸν Φρειδ. Φλύ ἐδημοσιεύθησαν τῷ 1609).

Ὁ Σαίξπηρ ἐπεσίασε πάντας τοὺς συγχρόνους αὐτοῦ ποιητὰς, εἰς τὸν ὑπατον βαθμὸν τῆς δόξης ἀνελθὼν καὶ ἐπευφημούμενος ὑπὸ πασῶν τῶν κοινωνικῶν τάξεων, αἵτινες ἀπλήστως ἀπῆλθον τὴν διδασκαλίαν τῶν ἔργων του. Πρῶτος ὁ Φραγκίσκος Meres ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ Palladis Wits Treasury, δημοσιευθέντι τῷ 1598 ἐκφέρει τὴν ἀκόλουθον περὶ τοῦ ποιητοῦ κρίσιν : «Ὅπως ὁ Πλαῦτος καὶ ὁ Σενέκας θεωροῦνται οἱ ἀριστοὶ κωμωδοποιοὶ καὶ δραματοποιοὶ τῶν Λατίνων, οὕτω καὶ ὁ Σαίξπηρ εἶνε ὁ ἀριστος τῶν Ἀγγλων ποιητῶν, κατ' ἀμφοτέρα τὰ εἶδη τῆς ποιήσεως, ὡς ἀποδεικνύουσιν αἱ κωμωδίαι του : «Οἱ δύο εὐγενεῖς τῆς Βερώνης», «ἡ Κωμωδία τῶν παρεξηγήσεων», «Ἐρωτος Μάταιοι κόποι», «τὸ Ὀνειρον θερινῆς νυκτός», καὶ αἱ τραγωδίαι «Ριχάρδος ὁ 2ος», «Ριχάρδος ὁ 3ος», «Ἐρρίκος ὁ 4ος», «ὁ βασιλεὺς Ἰωάννης», «ὁ Ρωμαῖος καὶ ἡ Ἰουλιέττα» καὶ ὁ «Τίτος Ἀνδρόνικος». Ἡ τρυφερά καὶ περιπαθὴς ψυχὴ τοῦ Ὀβιδίου, λέγει ὁ ρηθεὶς κριτικὸς μνημονεύων τῶν ἄσμάτων τοῦ ποιητοῦ, ἀναγεννᾶται ἐν τῷ μελιγλώττῳ

1) Κατὰ τὸν βιογράφον τοῦ ποιητοῦ Φρειδ. Φλύ, ὁ Ἄμλετ εἶνε διασκευὴ παλαιότερου δράματος ἀτελοῦς τοῦ Kyd. Κατὰ τὸν αὐτὸν βιογράφον ὁ Τίμων ὁ Ἀθηναῖος, ὁ Περικλῆς καὶ ἡ Δαμασθεῖσα Μέγαιρα ἐγράφησαν ὑπ' ἄλλων, ὁ δὲ Σαίξπηρ μόνον σκηναίως εἰς αὐτὰ. Τοῦτ' αὐτὸ ἔπραξε κατὰ τὸν Γερβῖνον καὶ εἰς τοὺς «Δύο Εὐγενεῖς συγγενεῖς.»

Σαίξπηρ. Ὁ Σαίξπηρ, παρατηρεῖ ὁ Δουμάς 1) εὔρε καὶ γλώσσαν ἀτελῆ καὶ τέχνην ἐξερχομένην τῶν σπαργάνων, παραλαβῶν δὲ τήν μὲν μόλις ψελλίζουσας, τήν δὲ τὰ μάλιστα χωλαίνουσας ἔπραξεν ὑπὲρ τῆς Μεγάλης Βρεττανίας ὅ,τι ὁ Δάντης ὑπὲρ τῆς Ἰταλίας. «Ἀναμφι» λέκτως, λέγει ὁ Hudson, ὁ Σαίξπηρ ἦτο ὁ «ἐξοχώτατος τῶν Ἀγγλων δραματοποιῶν. Εὐ» ρῶν τὸ δράμα ἐν ταπεινῇ καὶ ἀγενεῖ κατα» στάσει ἐν ταῖς χερσὶν συγγραφέων ἠθικῶς ὡς » ἐπὶ τὸ πολὺ καταπεπτωκότων, ἐξήγαγεν αὐτὸ » ἐκ τοῦ βορβόρου, ἐμφυσήσας σθένος καὶ γλυ» κύτητα, καθωραΐσας δὲ καὶ ἐξευγενίσας αὐτό» ροῦδεις ἠδύνατο νὰ συγκριθῆ πρὸς αὐτόν, ἦτο » δὲ γενναϊόφρων καὶ ἐπιεικὴς πρὸς τοὺς συνα» δοκιμασίας του ἐγένετο ἀποδεκτὸν πρὸς διδα» σκαλίαν.» Ὁ Rowe ἀναφέρει ὅτι τῆ συστάσει τοῦ Σαίξπηρ ἐδιδάχθη ἔργον τι Ben Jonhson, ὅπερ οἱ ὑποκριταί, εἰς οὓς εἶχε δώσει αὐτὸ πρὸς μελέτην ὁ συγγραφεὺς, ἤθελον ἀπορρίψει ὡς μὴ δυνηθέντες νὰ ἐκτιμῆσωσιν αὐτό.

Ἐντὸς δέκα ὀκτῶ ἐτῶν ἔγραψεν εἴκοσι ἐπτὰ τραγωδίας καὶ κωμωδίας, αἰτινες καὶ ἄνευ τῶν μετέπειτα γραφέντων ἀριστουργημάτων, ἦσαν ικαναὶ ν' ἀπαθανατίσωσιν αὐτόν. Ἦτο δὲ ὑποκριτὴς ἄμα καὶ ποιητὴς συμμετασχὼν καὶ τῆς ἰδιοκτησίας τοῦ θεάτρου Blackfriars, ὅπερ ἔκτισεν ὁ Burbage καὶ ἀναλαβὼν ἐπὶ Ἰακώβου τοῦ 1ου τὴν διεύθυνσιν τοῦ θεάτρου τῆς «Σφαίρας».

Τὴν ὑποκριτικὴν τέχνην ἔφερε βαρῶς ὁ μέγας ποιητὴς, καὶ πολλαχοῦ τῶν ἀσμάτων του ἐκφράζει δι' ἰσχυρᾶς γλώσσης, τὴν πρὸς τὸ θεατρικὸν ἐπάγγελμα βαθεῖαν ἀποστροφὴν του καὶ τὴν θλιψὴν του ἀναγκαζομένου νὰ μετέρχεται αὐτό: «Ἵπὸ τὴν δυσμένειαν, λέγει, τῆς τύχης » καὶ τῶν ἀνθρώπων διατελῶν, θρηνῶ ἐν τῇ ἐ» ρημίᾳ τὴν ποταπότητα τοῦ ἔργου μου· στρέ» ψω περὶ ἐμὲ τὸ βλέμμα, καταρῶμαι τὴν » τύχην μου καὶ διακκῶς ποθῶ νὰ ὁμοιάσω πρὸς » τινα μᾶλλον εὐποροῦντα φίλον καλλονῆς καὶ » ἐλπίδος. Ἀποστρέφομαι ὅ,τι καλὸν ἔχω » καὶ σχεδὸν περιφρονῶ ἐμαυτόν. Φεῦ! λέγει » ὁ ἀλγῶν ποιητὴς, εἶνε ἀληθὲς ὅτι ἐπλανήθην » πτῆδε κακείσε, ὅτι ἐγενόμην γελωποποιός, ἐκ» τεθεὶς εἰς τὰ ὄμματα τοῦ πλήθους. Καθῆμαζα » τὴν ψυχὴν μου καὶ ἀντὶ εὐτελοῦς τιμῆς ἐπώ» λησα τοὺς πολυτιμοτάτους θησαυροὺς μου».

Πότε δὲ ἐξέπληρωσε τὸν διακατὴ τοῦτον πό» θον, πότε ἐγκατέλιπε τὸ θεατρικὸν ἐπάγγελμα δὲν εἶνε ἀκριβῶς γνωστὸν. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, ὁ ποιητὴς ἀπεσύρθη ἐκ τοῦ θεάτρου τῷ 1604, διότι κατὰ τὸ προηγούμενον ἔτος εἶχε διδαχθῆ τὸ δράμα τοῦ Johnson «Sejanus», ἐν ᾧ ὑπεκρίνετο ὁ Σαίξπηρ· μετὰ δὲ τοῦτο, οὐ

δεμίαν, λέγει ὁ Hudson, ἔχομεν μαρτυρίαν περὶ τῆς ἐμφανισέως του ἐπὶ τῆς σκηνῆς.

Μετὰ τὴν ἀπὸ τῆς σκηνῆς ἀποχώρησιν (1604 — 1605) δὲν ἔπαυσε γράφων, διότι ἔκτοτε ἐδημοσίευσεν τὰ κάλλιστα καὶ φιλοσοφικώτατα ἔργα του. Μία δὲ τῶν μεγίστων ἀρετῶν τοῦ μεγάλου δραματοποιοῦ ἦν ὅτι συνήνου ἔκτακτον ποιητικὴν ἔμπνευσιν μετὰ βαθείας πείρας τοῦ κόσμου καὶ τῶν ἀνθρώπων· γινώσκων δὲ κάλλιστα ὅτι τὸ χρῆμα εἶνε καλὸς στρατιώτης καὶ ὅτι δι' αὐτοῦ αἴρεται πᾶσα δυσχέρεια, ἤρξατο ἀποταμιεύων ἐνωρὶς τὰ διὰ τῆς ἐργασίας κερδαίνόμενα χρήματα, δι' ὧν ἠλιπίζε ν' ἀπαλλαγῆ ἐκ τῆς δουλείας τοῦ ἐπαγγέλματός του, καὶ νὰ ζῆσῃ ἐν ἀνέσει μετὰ τῶν οἰκειῶν καὶ φίλων ἐν τῇ προσφιλεῖ Στρατφόρδῃ, πρὸς ἣν διαρκῶς ἐστρέφετο ἡ διάνοιά του. Οὕτως ἀπὸ τοῦ 1597 βλέπομεν αὐτὸν ἀγοράζοντα οἶκον τινα ἐν Στρατφόρδῃ. Τὸν Μάιον τοῦ 1602 ἀγοράζει ἐν τῇ αὐτῇ πόλει κτῆμα ἀξίας 320 λιρῶν· τῷ δὲ 1604 μισθώνει τὴν δεκάτην τῆς αὐτῆς πόλεως ἀντὶ λιρῶν 440. Λέγεται δὲ ὅτι κατὰ τὸ 1608 εἶχεν ἐτήσιον εἰσόδημα λιρῶν 400, τούτεστι 40000 φράγκων σημερινῶν. Ὁ ἐφημέριος τῆς Στρατφόρδης J. Ward, ἀναφέρει τὰ ἐξῆς ἐν τῷ ἡμερολογίῳ του δημοσιευθέντι τῷ 1662: «Καθὼς μανθάνω ὅτε ὁ Σαίξπηρ ἀ» πεχώρησε τοῦ θεάτρου εἶχε περιουσίαν τοιαύ» την, ὥστε ἠδύνατο νὰ δαπανᾷ περὶ τὰς χιλιάς λίρας κατ' ἔτος,» ὅπερ ὅμως θεωρεῖ ὑπερβολικὸν ὁ Hudson. Εἰς τὴν γενέθλιον πόλιν ἐπανῆλθεν ὁ ποιητὴς τῷ 1611, ἀλλὰ φαίνεται ὅτι ἐκ διαλειμμάτων μετέβαινε εἰς Λονδίνον, διότι κατὰ τὸ 1613 βλέπομεν αὐτὸν ἀγοράζοντα ἐν τῇ πρωτεύουσῃ οἶκον ἀντὶ λιρῶν 140.

Ἡ πρώτη ἐκδοσις τῶν ἀπάντων τοῦ Σαίξπηρ ἐδημοσιεύθη τῷ 1623 ὑπὸ τῶν ὑποκριτῶν καὶ φίλων αὐτοῦ John Heminge καὶ Henry Condell. «Λυπηρόν, λέγουσιν οἱ ἐκδόται, ὅτι » δὲν ἔζησε ἵνα ἀναθεωρήσῃ καὶ τυπώσῃ ὁ ἴδιος » τὰ ἔργα του, ἀλλ' ἀποῦ ἔδοξεν ἄλλως τῇ εἰ» μαρμένῃ, ἀναλαμβάνομεν ἡμεῖς τὴν συλλογὴν » καὶ τὴν ἐκδοσὶν αὐτῶν. Πολλὰ κλοπι» μαῖα καὶ παραπεποιημένα ἐκδόσεις αὐτῶν ἐ» δημοσιεύθησαν ὑπὸ τυποκλόπων. Τὰ παρ' ἡμῶν » δημοσιευόμενα, διορθωθέντα καὶ ἀνακαθαρ» θέντα, εἰσὶν ὅπως συνέλαβεν αὐτὰ ἡ φαντασία » Ἐκείνου ὅστις τόσον πιστῶς ἐμμεῖτο τὴν φύ» σιν, καὶ μετὰ τοσαύτης εὐχερείας ἐξέφραξε τὰ » διανοήματά του, ὥστε οὐδέποτε παρετηρήσα» μεν διαγραφὴν ἐν τοῖς χειρογράφοις του. Ἄ» νάγνωτε αὐτὸν ἐπανειλημμένως, καὶ ἂν δὲν τὸν » ἀγαπήσητε, τότε βεβαίως φόβος εἶνε μὴ δὲν » τὸν ἐνοήσατε.»

Ὁ Thomas Tuller ἀναφέρει ὅτι ὁ Σαίξπηρ εἶχε πολλὴν ἐτοιμότητα πνεύματος καὶ ὅτι ἦτο

1). A. Dumas Souvenirs Dramatiques.

λίαν εύαρεστος εἰς τὴν συναναστροφὴν: «Πολ-
»λοί, λέγει, ἦσαν οἱ πνευματικοὶ ἀγῶνες μεταξὺ
»τοῦ Johnson καὶ Σαίξπηρ. Τούτους παραβάλ-
»λω τὸν μὲν πρὸς χρυσόκτευκτον Ἰσπανικὸν
»πλοῖον, τὸν δὲ πρὸς Ἀγγλικὸν πολεμικόν. Ὁ
»μὲν Johnson ὁμοίος πρὸς τὸ πρῶτον, ἠδράζετο
»ἐπὶ εύρυτέρας πολυμαθείας, ἦτο βαρὺς καὶ στε-
»ρεός, ἀλλὰ βραδυκίνητος, ὁ δὲ Σαίξπηρ, ὁ-
»μοίος πρὸς τὸ δεύτερον, δὲν εἶχε μὲν τὸν ὄγκον
»καὶ τὴν στερεότητα τοῦ πρώτου, ἀλλ' ἦτο εὐ-
»κίνητοτερος, ἠδύνατο νὰ στρέφηται πρὸς πᾶν
»ρεῦμα, νὰ θαλασσοπλοῖ εὐχερῶς, καὶ νὰ ὠφελῆται
»πάντα ἄνεμον διὰ τῆς εὐφυΐας καὶ ἐπινοητικό-
»τητός του». Διηγοῦνται περὶ αὐτοῦ τὸ ἐξῆς:
Κυρία ὑψηλῆς περιωπῆς, μαγευθεῖσα ἐκ τῆς ὑ-
ποκριτικῆς τέχνης τοῦ Burbage, ὃν εἶδεν ὑποκρι-
νόμενον Ριχάρδον τὸν Γον, προσεκάλεσεν αὐτὸν
εἰς τὸν οἶκόν της παραγγείλασα νὰ κρούσῃ τὴν
θύραν λέγων ὅτι εἶνε Ριχάρδος ὁ Γος. Ἀκούσας ταῦ-
τα ὁ εὐφυῆς ποιητής, προλαμβάνει τὸν Burbage,
καὶ μεταβαίνει παρὰ τῆς κυρίας, μεταχειρισθεὶς
τὴν συνθηματικὴν λέξιν. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον κρου-
σθείσης καὶ πάλιν τῆς θύρας, ὁ Σαίξπηρ ὅστις
εἶχεν ἤδη δικαίωμα προτεραιότητος, σπεύδων
πρὸς αὐτὴν ἐρωτᾷ:—«Τίς εἶ;»—Ριχάρδος ὁ
Γος, ἀποκρίνεται ὁ Burbage. — «Ἐ φίλε μου,
τῷ λέγει ὁ Σαίξπηρ, Γουλιέλμος 4) ὁ κατα-
κτητῆς προηγῆται τοῦ Ριχάρδου τοῦ Γου.»

(Ἐπεται τὸ τέλος).

ΜΙΧ. Ν. ΔΑΜΠΡΑΛΗΣ

Ἡ ΠΡΟΦΟΡΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ

Ὁ διαπρεπὴς Γερμανὸς συγγραφεὺς κ. Ἐδουάρδος
Ἐγγελ, οὐ τὰ περὶ τῆς νέας Ἑλλάδος δημοσιεύματα
ἐξήγησαν τοσοῦτον ἐν τῇ Δύσει ἐνδιαφέρον, ἐδημοσίευ-
σεν ἐσχάτως περισπούδαστον πραγματεῖαν «περὶ τῆς
προφορᾶς τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης», ἧς μνεῖαν ἐποίη-
σάμεθα ἐν τῷ Δελτίῳ τῆς «Ἐστίας». Διὰ ταύτης κα-
ταπολεμεῖ, ἔχων ὑπὲρ αὐτοῦ τὸν ὀρθὸν λόγον, ἐρρωμένως
τὴν ἐν τοῖς σχολείοις τῆς Ἑσπερίας ἐπικρατούσαν ἐρα-
σμικὴν προφορὰν ὑπερμαχῶν τῆς νέας ἑλληνικῆς ὡς
τῆς μόνης ἱστορικῶς ἀληθοῦς. Ἐκ τῆς ἐνδιαφερούσης
ταύτης συγγραφῆς μεταφέρομεν εἰς τὰς στήλας τῆς
«Ἐστίας» τὸ μέρος ἐκεῖνο τὸ δεικνύον τὴν γένεσιν ἢ
μᾶλλον εἰπεῖν τὴν ἐπινοίαν τῆς ἐρασμικῆς προφορᾶς.

Ἰπὸ τίτος καὶ πότε ἐπενοήθη ἢ ἐν τοῖς
γερμανικοῖς σχολείοις προφορὰ τῆς ἀρχαίας
ἑλληνικῆς γλώσσης; — Ἰπὸ τοῦ Δεσιδερίου
Ἐράσμου ἐπονομαζομένου «Ῥοττερδαμίου». Περὶ ἐγράψε δὲ τὴν ἐπινοίαν ἐν τῷ βιβλίῳ αὐ-
τοῦ: «*De recta latini graecique sermonis
pronunciatione dialogus*», καὶ τοῦ ἐπινοητοῦ

(4) Ὁ ποιητῆς ὀνομάζεται Γουλιέλμος.

ἢ ἀφιέρωσις τῷ *generosissimus adolescens
Maximilianus a Burgundia* φέρει τὴν ὑπο-
σημείωσιν: «*Datum Basileae. Anno a
Christo nato MDXXXVIII.*»

Ποία δὲ προφορὰ τῆς ἑλληνικῆς ἐπεκράτει
ἐν Εὐρώπῃ μέχρι τῆς ἐπινοίας τοῦ Ἐράσμου;
Ἡ ἑλληνική, ἐν ὅλαις τῆς Εὐρώπης ταῖς χώ-
ραις ἢ αὐτῇ, ἢ ὑπὸ τῶν νέων Ἑλλήνων διδα-
χθεῖσα. Ὅτε μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταν-
τινουπόλεως κατέφυγον λόγιοι Ἕλληνες εἰς τὰς
χώρας τῆς Ἑσπερίας καὶ ἐδίδασκον ἐκεῖ τὴν
γλώσσαν τῶν προγόνων αὐτῶν, τότε δὲν ἀμφέ-
βηλλον ποσῶς οἱ μαθάνοντες αὐτὴν, ὅτι ἡ προ-
φορὰ ἐκείνων τῶν Ἑλλήνων εἶχε δικαιολογίαν
τινὰ ἱστορικὴν. Ὁ Ῥαίχλινιος ὁ μέγιστος Γερ-
μανὸς φιλόλογος τῆς ἐποχῆς τῆς ἀναγεννήσεως,
ἔμαθε καὶ ἐδίδασκε τὴν ἑλληνικὴν μετὰ τὴν νέαν
ἑλληνικὴν προφορὰν, καὶ κατ' αὐτὸν καλοῦνται
πάντες οἱ οὕτω πράξαντες *Ῥαίχλινιαροί*. Ἡ
νέα ἑλληνικὴ προφορὰ καίπερ μὴ ἐπινοηθεῖσα
ὑπὸ τοῦ Ῥαίχλινίου ὀνομάζεται περιέργως ἢ
Ῥαίχλινιαρῆ, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἐπινοηθεῖσαν
ἐρασμικὴν.

Ὁ Ῥαίχλινιος δὲν συνέγραψε ἰδιαίτεράν συγ-
γραφὴν περὶ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης: γνωρίζο-
μεν μόνον ἐκ τῶν ἐπιστολῶν του, ὅτι ἠκολούθει
τὴν προφορὰν τῶν νέων Ἑλλήνων. Δὲν ἐνεδοῖασέ
ποτε, νομίζω, σοβαρῶς περὶ τῆς προφορᾶς τῆς
ἑλληνικῆς, ἀλλ' εἶπε τυχὸν ἐαυτῷ: «Πῶς προέ-
φερον οἱ παλαιοὶ Ἕλληνες ἀληθῶς, θὰ εἶνε ἀνε-
ξίχνιστον ἔσαι εἰς τὸ οὖς τῶν μεταγενεστέρων,
μάλιστα τῶν Γερμανῶν, νῦν μετὰ 2000 ἔτη
ἄρα δὲν ὑπολείπεται μοι. ἄλλο τι ἢ νάκολου-
θῆσω τὴν προφορὰν τῶν ἀπογόνων τῶν Ἑλλή-
νων». — Εἶχον τότε τὸ ἀληθὲς αἶσθημα: ἐκά-
στη ἱστορικὴ ἐπιστήμη, ἐπ' ἴσης ἢ τῶν γλωσσῶν,
εἶνε ἢ διδασκαλία περὶ τούτου ὅ,τι εἶνε ἢ ἦτο·
οὐχὶ περὶ τούτου, ὅπερ εἶνε νὰ εἶνε. Οὕτως ὡς
τότε—περίεργον καὶ τανῦν ἐστὶ—ἡ ἑλληνικὴ ἱ-
στορία ἐδιδάσκετο οὕτως, ὡς πραγματικῶς ἐγένε-
το, οὐχὶ ὡς εἶδε κάλλιον γενέσθαι πρὸς ἐπι-
κοδόμησιν ἢ ἐκφύβησιν τῶν μαθητῶν, — οὕτως
ἐδιδάσκετο καὶ ἡ ἑλληνικὴ γλώσσα, ὡς πραγ-
ματικῶς ἤκουον λαλουμένην καὶ ἐπίστευον ὅτι
ἐλαλεῖτο ποτε· οὐχὶ, ὡς ἐπεθύμουν νὰ ἐλαλεῖτο
ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, ἵνα ἡχῆ εὐχότε-
ρον εἰς τὰ ἡμέτερα ὦτα.

Ἐν τῇ τοῦ Λουθήρου μεταφράσει τῆς ἀγίας
Γραφῆς οὐδὲν παρατηρεῖται ἔτι περὶ τῆς τοῦ
Ἐράσμου ἐπινοίας ἰδίως ἑλληνικῆς προφορᾶς. Ὁ
Λουθηρὸς προέφερε τὴν ἑλληνικὴν ἑλληνιστί.

Ὡσαύτως ἐλάλει Ἐρασμος ὁ Ῥοττερδάμιος
διὰ παντός τοῦ βίου του κατὰ τὸν Ῥαίχλινιον,
οὐχὶ δ' ἐρασμικῶς! Ἐπ' ἴσης ἐδίδασκε τοὺς
σπουδαστάς του ἐν Λέβεν τὴν προφορὰν τοῦ
Ῥαίχλινίου· μάλιστα δὲ παρεκάλεσε τὸν Ἐλ-